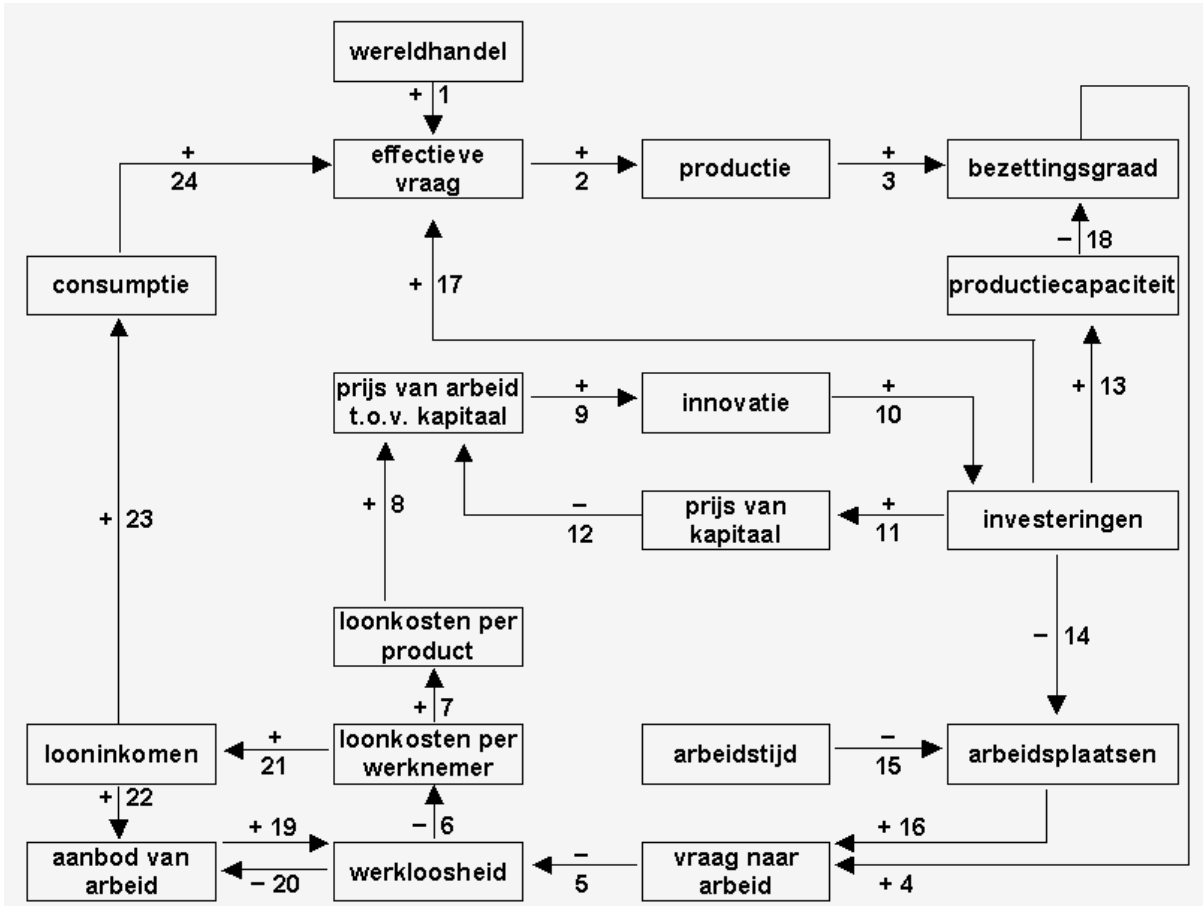

mod05 PIJLENSCHEMA ARBEIDSMARKT

De werking van de arbeidsmarkt in ons land kan met een pijlenschema worden beschreven.
 Alle pijlen geven oorzakelijke verbanden weer.
 Een + geeft een positief verband aan en een – een negatief verband.
 We nemen als uitgangspunt een groei van de wereldhandel.

Zie bladzijde 2 voor de betekenis van de pijlen.

- 1 Als in het buitenland meer Nederlandse producten worden gevraagd, stijgt onze export en dus ook de effectieve vraag.
- 2 Als de effectieve vraag stijgt, moeten er meer producten gemaakt worden om aan de gestegen vraag te voldoen. De producenten zullen de productie uitbreiden.
- 3 Als de productie stijgt, worden de machines waarmee ze worden gemaakt intensiever gebruikt. De bezettingsgraad stijgt.
- 4 Als de kapitaalgoederen intensiever worden gebruikt, zijn er meer arbeiders nodig om ze te bedienen. De vraag naar arbeid(ers) stijgt.
- 5 Als de vraag naar arbeid(ers) toeneemt, terwijl het aanbod van arbeid(ers) gelijk blijft (of minder stijgt), daalt de werkloosheid.
- 6 Als de werkloosheid daalt, ontstaat er na enige tijd een gebrek aan arbeidskrachten. Arbeiders gaan hogere lonen eisen omdat de werkgever voor hen geen andere, goedkopere arbeiders kan vinden. Dit betekent voor de werkgever dat de loonkosten per werknemer toenemen.
- 7 Als de lonen sterker stijgen dan de arbeidsproductiviteit, dan stijgen de loonkosten per eenheid product.
- 8 Als de prijs van kapitaalgoederen gelijk blijft en de prijs van arbeid stijgt, wordt arbeid vergeleken met kapitaal duurder.
- 9 Wanneer de prijs van arbeid stijgt ten opzichte van de prijs van kapitaal, gaat de producent innoveren. Hij gaat nieuwe machines aanschaffen, die door minder arbeiders hoeven te worden bediend. De dure arbeiders worden dus gedeeltelijk vervangen door relatief goedkope kapitaalgoederen.
- 10 Het aanschaffen van kapitaalgoederen noemen we investeren. Omdat in dit geval de hoeveelheid kapitaalgoederen per eenheid arbeid (= de kapitaalintensiteit) toeneemt, spreken we van een diepte-investering.
- 11 Investeringsvragen worden vaak extern gefinancierd (betaald met geleend geld). De prijs van geldkapitaal heet rente. Als de vraag naar geld toeneemt en het aanbod gelijk blijft, zal de rente stijgen. De rentelast voor de ondernemer zal dan stijgen.
- 12 Stijging van de prijs van kapitaal ten opzichte van de prijs van arbeid, maakt arbeid relatief weer goedkoper. (Hierdoor kan na enige tijd de productie weer arbeidsintensiever worden.)
- 13 Als de hoeveelheid kapitaalgoederen wordt uitgebreid, kunnen er meer producten worden gemaakt. De productiecapaciteit wordt dus vergroot.
- 14 Als investeringen diepte-investeringen zijn, zijn ze arbeidsbesparend. Dezelfde hoeveelheid werk kan door minder arbeiders worden gedaan. Als de productie niet stijgt, zal het aantal arbeidsplaatsen dus dalen.
- 15 Als mensen korter gaan werken en de totale productie gelijk moet blijven, is er voor meer mensen werk. Het aantal arbeidsplaatsen zal stijgen.
- 16 Om de vacatures (openstaande arbeidsplaatsen) te vervullen die door arbeidstijdverkortingen zijn ontstaan, zal de vraag naar arbeidskrachten toenemen.
- 17 Als de investeringsvraag stijgt, stijgt de totale effectieve vraag.
- 18 Als een ondernemer een nieuwe machine aanschafft, zal hij rekening houden met de toekomst. Hij zal daarom een machine aanschaffen waarmee hij aan de groei van de vraag (waarop hij hoopt) kan voldoen. In eerste instantie zal de machine dus niet volledig worden benut. De bezettingsgraad zal (tijdelijk) dalen.
- 19 Als het aanbod van arbeid(ers) stijgt en de vraag naar arbeid(ers) gelijk blijft, neemt de werkloosheid toe.
- 20 Als het goed gaat met de economie en de werkloosheid daalt, gaan mensen die zichzelf eerst geen kans gaven op de arbeidsmarkt op zoek naar werk (aanzuigefect). Het aanbod van arbeid(ers) zal stijgen.
- 21 Als de loonkosten per werknemer stijgen, betekent dit voor de werknemer dat hij meer loon krijgt.
- 22 Als de lonen stijgen wordt het aantrekkelijker om te gaan werken. Het aanbod van arbeid(ers) zal stijgen.
- 23 Als de werknemers meer loon ontvangen, gaan ze meer consumeren.
- 24 Als de vraag naar consumptiegoederen stijgt, neemt de totale effectieve vraag toe.